

MINELE DE AUR BĂIȚA-CRĂCIUNEȘTI

REPERE DE ISTORIE

Constantin Nichitean, Coralia Maria Jianu

Comuna Băița din județul Hunedoara, situată la cca. 25 km de orașul Deva, este amplasată într-o zonă de un pitoresc deosebit al Munților Metaliferi, cuprinzând localitățile: Băița, Barbura, Hărtăgani, Lunca, Ormindea, Peștera, Săliște și Trestia.

Istoria comunei se pierde în negura veacurilor. Aici, urmele de locuire încep din paleolitic și au continuitate până în zilele noastre. Majoritatea localităților s-au dezvoltat prin exploatarea, din vechime, a minelor aurifere aflate pe teritoriul lor. Această activitate s-a practicat în jurul așezărilor Băița, Trestia, Troița, Fizeș, Căinel, Hărtăgani, Crăciunești, Ormindea, Barbura și Peștera.

În continuare, ne vom referi numai la cel mai important și interesant zăcământ aurifer, cel de la Băița-Crăciunești, mărginit la nord și vest de pârâul Căian, iar la sud de pârâul Barbura.. Acesta, exploatat din vremuri imemorabile, este localizat în dealul Sfredel. Vechimea exploatării este atestată de numeroase vestigii arheologice descoperite în zonă. La sud de Băița, pe șaua de 250m ce leagă vârfurile Cornet (614m) și Sfredel (673m), s-au descoperit galerii vechi, săpate cu dalta și ciocanul, urmele unui drum și a unei colonii romane importante, cu circa 20 de construcții din piatră și cărămidă arsă, acoperite cu țiglă, vizibile și astăzi.¹

Din zonă, în 1881, renumitul arheolog amator din Deva, Téglas Gabor, împreună cu inginerul minier Holiska Emeric, au colectat pentru muzeul din Deva, printre alte obiecte specifice mineritului, un opaiț ce avea la bază, inscripția M.V.R.R.L.² În acest perimetru au fost descoperite conducte de argilă arsă, un mojar din piatră, 3 râșnițe pentru măcinarea minereului aurifer, săgeți de șteampuri, o fibulă de aur și o bucată de coloană din piatră inscripționată, astăzi dispărută, descoperită de Muntean Dumitru în 1875, în timp ce-și ara pământul.³

La Băița au fost identificate urmele unei amenajări hidrotehnice (bazin, canale, etc.), care au servit oamenilor din aceste locuri la spălarea aurului din aluviuni și aflorimente.⁴ La acestea se mai adaugă descoperirea din 1880, în apropierea unei guri de galerie veche (galeria Rudolf) a unui tezaur de monede de argint din timpul lui Iulius Augustus și Marc Aureliu.⁵ În vara anului 1887, la

---

¹ Ioan Andrițoiu, Descoperiri din epoca metalelor în zona Săcărâmb, p.8

² Teglas Gabor, Hunyadmegyei kalauz (Călăuza județului Hunedoara), Cluj, 1902, p.66

³ Ioan Andrițoiu, idem, p. 9; V. Wollmann. Mineritul metalifer, extragerea sării și carierele de piatră din Dacia Romană. Cluj Napoca 1996, p.130.

⁴ V. Wollmann. Mineritul metalifer, extragerea sării și carierele de piatră din Dacia Romană. Cluj Napoca 1996, p.131-132.

⁵ Ludovic Venator. Monographie über das des Ersten Siebenbürger Goldbergbau – Aktien – Gesellschaft gehörige Gold und Silberbergwerk “Rudolfi” in Boicza, 1899 p.4

poalele masivului Sfredel, s-a descoperit un vas cu sute de monede de argint cu efigia lui Traian și Septimiu Sever.⁶

Aceste vestigii arheologice ne îndreptățesc să afirmăm că exploatarea aurului a avut loc deja cu mii de ani în urmă, în perioada preromană și romană.

Zăcămintul filonian de la Băița a atras atenția a numeroși specialiști, care au încercat în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul celui de-al XX-lea, să descifreze procesele magmatice și tectonice din timpul erelor geologice. Cea mai veche lucrare este a lui Leonhard Gerubel (1857)⁷, urmată de cea întocmită de Hoszák József în 1872⁸. Zăcămintul a mai fost studiat de geologii: Franz Posépný (1875)⁹, Bela von Inkey (1879)¹⁰, Th. Weisz (1891)¹¹, Primics György (1891)¹², care descrie galeriile și filoanele, Erwin Semper (1900)¹³ (efectuează primul studiu microscopic), Iosif Kolbe (1900)¹⁴, Martin Schuster (1903)¹⁵, Moricz Palfy (1912, 1929)¹⁶, care întocmește prima hartă geologică, T. P. Ghițulescu și M. Socolescu (1940), Luca Valeriu și Ion Grigore (1940-1944) și alții.

Studiile lor au avut la bază observațiile efectuate la suprafață și informațiile obținute cu ocazia excavării lucrărilor miniere subterane.

Au fost interceptate circa 30 de filoane și ramificații, a căror mineralizație era cantonată într-un aparat vulcanic riolitic și melafiric. Cel mai important a fost Suhaida, cu o grosime medie de 0,5 m, care s-a exploatat pe o lungime de 800m, și

⁶ Király Pál Dacia Provincia Augusta, vol.II, 1894, p.411

⁷ Leonhard Gerubel. Geognostusch - oryktognostische Beschreibung der Boitzaer Bergrevier mit einigen vorangehenden Bemerkungen über das Csetraser Gebirge und Nagyáger Bergrevier (1857)

⁸ Hoszák József. Földtan-bányászati képe a Magyar keleti aranykerületnek általában es a Kincstári Füzes – Szent-Három sage aranybányászatnak különösen. A.m.orvosok és természetvizsgálók XV-nagygyűlésének munkálatai. Pest 1872.

⁹ Franz von Posépný. Ueber einige tektonische verhältnisse der Bergbaugegend von Boitza in Siebenbürgen. In: Verhandlungen der Kaiserlich –Königlichen Geologischen Reichsanstalt, Sitzung am 16 März 1875, Wien, 1875, Nr. 5, p.77-80.

¹⁰ Inkey Bela. Über das Nebengestein der Erzgänge von Boicza in Siebenbürgen, Földtani Közlöny Budapesta IX, 1879, p. 425-438

¹¹ Th. Weisz. Der Bergbau im den siebenbürgischen Landestheilen (XI Der Boiczaer Goldbergbau) In Mittheilungen aus dem Jahrbuche der Königlich Hungarischen Geologischen Anstalt 9, 1981, Budapest, Heft 6, S.122-135.

¹² Primics Gyorgy. Csetrás hegység geologiaja és Ercztélerei Budapest 1896

¹³ Erwin Semper. Beiträge zur Kenntnis der Goldlagerstätten des Siebenbürgischen Erzgebirges (4 Die Goldlagerstätten von Boicza) Inaugural Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde der Hohen Philosophischen Fakultät der Grossherzog. Hessischen. Ludwigs – Universität zu Giessen Bernh 1900.

¹⁴ Josef Kolbe. Ein Ausflug zu den Goldbergwerken in Brad und Boicza. In: Jahrbuch des Siebenbürgischen Karpatenvereins 20, 1900, S. 1-48 hier S.1-18

¹⁵ Martin Schuster. Reiseerinnerungen. Im siebenbürgischen Erzgebirge. In: Jahrbuch des Siebenbürgischen Karpathen – Vereins 23, 1903, S.3-22

¹⁶ Moritz von Palfy. Bergbaue des Erzgebirges des Siebenbürgischen Landesteile Bergbaue des 1. Zuges Nagyág (Boicza) In: Geologische Verhältnisse und Erzgänge der Bergbaue des Siebenbürgischen Erzgebirges, Budapest 1912, Magyarországi arany-ezüst bányáinak geologiai viszonyai es termelési adatai Budapest 1929.

pe o înălțime de 700m. Partea mediană a filonului a întâlnit o zonă intens brecifiată, sub formă de stock, numită „coș”, cu mineralizație în cuiburi bogate în aur liber (circa 1kg/tonă aur), bine dezvoltat sub cota galeriei Iosif, cu o suprafață medie de cca 1500m².

Așezarea spațială a filoanelor seamănă cu un evantai, punctul de plecare fiind în partea de sud, în cunoscutul stock, cu deschiderea evantaiului orientată spre nord. Un alt filon important este și Vâna Mare. Filoanele Mihai, Carol, Numărul 9, Ladislau, Iosif și altele, au fost considerate secundare. Grupul filonian Ghergheleu este separat de acestea în partea de sud-vest a zăcămintului, fractura sa principală fiind Ghergheleu 1.

Filoanele au avut forme de lentile sau înșirui de lentile, cu lungimi și înălțimi diferite. Stock-ul s-a format în punctul de intersecție al filoanelor Vâna Mare 1 și Suhaida. La sud de acesta, continuă numai fractura filonului Suhaida, care, sub orizontul principal (-70m -110m) a avut un conținut de 26 grame aur pe tona de minereu (g/t).

Grosimea filoanelor a variat de la centimetri la 3-4 metri. Din filoane s-a extras minereu cu aur nativ și minereu pentru stampare, legat de sulfuri. Acestea au fost bogate în pirită, sfalerit cleiofanic, galenă și marcasită, cu care s-au asociat frecvent pirargilitul, argintul și aurul nativ. Aurul apare în cuarț, sfalerit și calcopirită, în cuiburi alcătuite din cristale mici și paiete. Ganga era constituită din cuarț, calcit, baritină, rodocrozit și ametist. Aurul vizibil sau foarte fin diseminat a fost mai frecvent în melafire și mai redus în riolite.

Conținutul mediu al minereului bogat, cu aur nativ, a fost de 500-700 g/t, iar a celui comun, pentru șteampuri, de 5-10 g/t aur. Pe lângă stock, cele mai bogate filoane au fost: Rudolf, Carol, Mihai, Emma, Suhaida și Kreuzschlager. La nivelul galeriei principale Crăciunești, în perioada 1894-1905, conținutul mediu a fost de 8,7g/t aur și 17,26 g/t argint.¹⁷

Cercetarea și exploatarea filoanelor a început de la suprafață, descendent, prin extragerea aurului nativ în mod preferențial, din zonele bogate. Coborând de la nivelul coloniei romane spre Băița, întâlnim vechile galerii de coastă, atacate din centrul comunei: Ana, Rudolf și Iosif, cu haldele lor, fiecare galerie fiind considerată la un moment dat, mină separată.

Galeria superioară Ana, săpată cu dalta, la cota 506,15m, a interceptat primul filon după 87,5m. Sub aceasta, la 87,5m s-a executat galeria Rudolf, care, după 240 m a întâlnit mineralizația. La aceeași distanță verticală, s-a săpat galeria Iosif, care a atins zona filoniană după 940 m¹⁸. Cea mai importantă activitate a fost desfășurată de către romani în mina Ana, unde s-au observat urmele unei exploatare în trepte, pe cele 7 filoane întâlnite, cu transversala de 140 m.

Date scrise despre mineritul aurifer din perioada dinainte de secolul al XV-lea, nu s-au păstrat. Este o certitudine faptul că în evul mediu, după retragerea

¹⁷ T.P. Ghișulescu și M. Socolescu. Etude geologique et miniere des monts Metaliferes

¹⁸ Ludovic Venator. op.cit. Ibidem, p.18

romanilor, aceste mine au rămas în posesia locuitorilor. Aceștia le-au exploatat la un nivel redus, în familie sau în grupuri de familii, în funcție de posibilitățile financiare.

Cunoaștem faptul că regele Ungariei, Sigismund de Luxembourg (1387-1434), la 4 aprilie 127, i-a scutit pe țăranii-minieri din Băița și Baia de Criș la plata dărilor, beneficiind de privilegiile localităților miniere libere. În anul 1439, regele Albert (1437-1453) dispune prin decret, darea în arendă a minelor din Ardeal. Cinci ani mai târziu, donează localitatea Băița cu minele sale, despotului Serbiei, Gheorghe Brancovici, împreună cu satul Ormindea. La rândul său, acesta o cedează în anul 1451 voievodului Transilvaniei, Ioan Huniade. După moartea sa, în 1456, Băița este în posesia cumnatului său, Szilagyi Mihai. La decesul acestuia, din 1461, proprietar devine Matei Corvin, care predă mina, prin zalogire, văduvei Bathory Marghit. În 1464, o donează lui Bathory Andrei, proprietarul cetății Șiria.¹⁹

De-a lungul timpului, localitatea apare în documente sub denumirea de „Valea Ursului”(Medvedpataka) Kisbányah, Kisbanya, Boicza, Pemseyfen și Băița. La începutul secolului al XVI-lea, Băița aparținea de scaunul de judecată de la Roșia Montană. Centrul de comună Băița, aducea un venit important statului, din urbură. Înainte de 1525, aceasta se încasa de urburariul instituit la Baia de Criș. În continuare, această taxă plătită fiscoi în schimbul drepturilor de exploatare a aurului se încasa la urburariul organizat în localitate.²⁰

Pe parcurs, minele au fost exploatate cu intermitență, ca urmare a vicisitudinilor vremurilor. De extracția aurului s-au ocupat, alternativ, arendașii localnici și fiscoi erarial.

Faptul că minele erau active în secolul al XVI-lea, este demonstrat de vizitele efectuate de specialiștii trimiși de oficialități. Comisarul Georg Werner și episcopul Paul Bornemisza, numiți de împăratul Ferdinand, o menționează în raportul lor din 1552, intitulat „Veniturile regești din Transilvania”. Baronul Felician Herberstein, solul lui Stefan Bathory, o descrie în 1580, și face propuneri pentru sporirea producției.²¹

Principele Transilvaniei, Gabriel Bethlen, a impulsionează dezvoltarea mineritului aurifer, acordând, în 1615, privilegiile extinse. Cei care redeschideau mine vechi, erau scutiți de impozit pe timp de un an. Confirmă actualitatea legii împăratului Maximilian II din 1573, prin care minerii erau obligați să predea fiscoi a opta parte din producția de metale prețioase. Aceste privilegii au fost amplificate în aprilie 1618, cu ocazia dietei de la Sibiu. Au fost aduși în Transilvania din Kremnica (Slovacia) și din alte orașe miniere, peste 500 de mineri specialiști, cu familiile lor, cărora le-au fost asigurate toate cele necesare. Pe

¹⁹Veress Andrei. Hunyadmegye bányászatanak multje (Istoricul mineritului din județul Hunedoara), publicat în “A hunyadmegyei Történelmes Régészeti Tarsulat évkönyve” Deva, 1910, p.121-157; Teglas Gabor, Revista Foldtani Koslonyi vol. XX, nr. 6-7, 1890, p.182-187.

²⁰Ioachim Lazar. Comuna Băița. Monografie, Ed. Emia, Deva, 2007, p.26, 28

²¹B. Roman, A. Sântimbreanu, V. Wollmann. Aurarii din Munții Apuseni, București, 1982, p.33,34

vremea sa funcționau normal numai minele din Certej și Toplița²². Prin aceste măsuri, venitul fiscului a înregistrat o ușoară creștere, insuficientă pentru nevoile principatului.

În 1694, cu aprobarea judeului curții din Geoagiu, Ștefan Alexa, pentru nevoile minei Băița, maiștrii furnalului din Plosca au confecționat 5 șteampuri, două hârlețe late, 4 rude de oțel și un cap de fier²³.

Minele Băița sunt menționate și de Samuel Köleseri, autorul lucrării „Auraria Romano-Dacica”, apărută la Sibiu, în 1717, pe care le și vizitează.²⁴

Informații despre minele Băița avem și din raportul trimisului împăratului Karol III, Haas Ferencz, Xavier Mihaly, maistru de mină, din anul 1743. Acesta menționează că localitatea Băița (fără mine) este proprietatea familiei grof Kaszoni, și că aici, locuitorii valahi exploatează minele închiriate de la tezaurariat, cu bune rezultate, în special înregistrate la mina Iosif. La sud de aceasta, o societate valahă exploata tot o mină veche.²⁵

La începutul secolului al XVIII, pentru a facilita predarea aurului extras din zonă, s-a înființat un suboficiu, pe raza comunei, la Troița.

Preocupări pentru creșterea producției minelor, au existat și în continuare. Ele au fost inițiate la începutul secolului al XVIII-lea, de Karol III și amplificate de Maria Tereza în 1746, prin „Comisia aulică independentă pentru monetărie și minerit”, asigurând și fondurile necesare.²⁶

În scopul unei mai bune organizări, minele din comitatul Hunedoara au fost retrate de sub tutela conducerii de la Baia Mare, de către Direcția Comercială a Transilvaniei.²⁷

În 1770, aflăm din scrisorile lui Ignatz Born, că minele Băița sunt exploatare de fiscul erarial. În 1780, geologul Fichtel menționează la Băița, existența a 6 galerii active.²⁸

Importanța ce se acordă minelor Băița, este subliniată de repetatele inspecții din 1780, 1782 și 1784, ale consilierului tezaurarial Franz Ioseph Müller. La ultima vizită, constata cu regret că propunerea sa de cercetare în adâncime a zăcămintului, nu s-a materializat.²⁹

Aceste mine au fost vizitate în 1786 și de profesorul italian de științe naturale Lazzaro Spalanzani, cu scopul de a colecta eșantioane de minerale și roci

²² Petru Bunta. Gabriel Bethlen. Ed. Militară București, 1981, p.106

²³ Ioachim Lazar. Evoluția tehnică a mineritului și prelucrarea metalelor prețioase în Țara Zarandului, p.317, Sargetia, XVI-XVII.

²⁴ N. Maghiar, St. Olteanu. Din istoria mineritului, București, 1970, p.162.

²⁵ Veress Andrei, op.cit., p.121-157

²⁶ P. Popescu, D. Floca, M.Valea, C. Nichitean. Din istoria regiunii miniere Certej-Săcărâmb, Certej, 1971, p.36

²⁷ Veress Andrei, op.cit.

²⁸ Mircea Ilie. Muntii Apuseni. Ed. Științifică, București, 1957, p.263

²⁹ Ioan Dordea. Aspecte din mineritul și metalurgia transilvăneană la sfârșitul veacului al XVIII-lea, Sargetia XXI-XXIV, p.179-194

pentru muzeul din Pavia. Informații despre mineritul local, i-au fost furnizate de Iosif Bukovay. La plecare lasă două lăzi cu eşantioane pentru a fi expediate de acesta, administratorului minelor Săcărâmb, Daniel Castellano.³⁰

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, exploatarea s-a făcut de către asociații pe acțiuni. Hutmanul Dohschol de la minele Băița, deținea la 4 mine 87 de cuxe. Minerii accidentați, sau bolnavi, erau îngrijiți de medicul Eisleriu.³¹

Efectivul minelor, în perioada 1770-1882 era cuprins între 250-300 persoane.

Cu toate că minerii-țărani beneficiau de privilegiile cunoscute, acestea nu erau respectate în permanentă. Un adevărat conflict s-a ivit între aceștia și comitele suprem al Hunedoarei, în prima jumătate a secolului al XVII-lea. Baronul Ioan Bornemisza a reclamat forurilor miniere că drepturile sale nu sunt respectate de mineri. Ancheta întreprinsă a constatat o situație inversă,³² nedreptății erau cei reclamați.

Răscoala lui Horea a cuprins și târgul Băiței. La 10 ianuarie 1785, Oficiul Minier îngrijorat de situația existentă, prin administratorul minei Bukovay Ferencz solicită Tezaurariatului intervenția armatei pentru apărarea patrimoniului exploatărilor din zonă (Săcărâmb, Băița și Certej), de participanții la răzmeriță. Inspectorul de șteampuri din Băița, Iosif Bipерger și administrația minelor erau preocupați de siguranța depozitului de pulbere și a păstrării aurului.³³

Minele regale din Băița, aflate în exploatarea directă a fiscului austriac au cunoscut o dezvoltare accentuată, începând cu a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, situându-se ca mărime și importanță imediat după minele din Săcărâmb. Extracția aurului se baza, în perioadele de secetă, pe prelucrarea și concentrarea uscată a minereului.

Începând cu 1799, minerii erau plătiți la sfârșitul lunii, în sistemul „haltakkord”, după cantitatea de aur extrasă. Acest sistem a fost introdus de H.R. Reichenstein. Se considera un stimulent pentru recuperarea integrală a aurului din zăcămint. Sistemul, aplicat la minele din Săcărâmb, care erau mult mai bogate în acea vreme, nu a dat rezultate la Băița. Distribuția neuniformă, după regulile hazardului, a aurului în filoane, îi nedreptăța pe cei care erau repartizați la fronturile cu conținut mai redus de aur.

Nemulțumirile generate de lipsa banilor pentru întreținerea familiilor, au culminat cu greva din aprilie 1804 a 51 de mineri, din totalul de 345. Pentru asigurarea traiului, erau obligați să apeleze la împrumuturi din casa frăției (Bruderlade), pe care nu le puteau restitui. Administratorul minei Karatsoni, și autoritățile miniere, îngrijorate de situație, recunosc că acest sistem îi

³⁰ Academia Română. Călători străini despre Țările Române, vol. X, partea a II-a, p.780-781.

³¹ Alex. Neamțu. Societățile pe acțiuni și proveniențele capitalului în industria extractivă din Transilvania, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, Acta Musei Napocensis VII-1970, p.227

³² Mihai Cerghedeau. Frământări sociale în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, Sargetia, XI-XII, p.163

³³ Ioachim Lazăr, op.cit., p.43

dezavantajează pe mineri și caută soluții de rezolvare. Conflictul este adus la cunoștința Curții din Viena. Reprezentantul Tezaurariatului din Sibiu cere stabilirea de măsuri grabnice, prin mediator, pentru aplanarea conflictului. Rolul de mediator este încredințat administratorului de mine din Săcărâmb, Felix Franzenau și autorităților miniere din Băița, stabilindu-se prin instrucțiuni, modul de a proceda. Felix Franzenau, fiind bolnav, comunică imposibilitatea de a se deplasa. Trimite o scrisoare prin care îi îndeamnă pe mineri să reia lucrul. Aceștia, cu condiția modificării sistemului plată și asigurați că s-au luat măsuri în acest sens, se conformează. La 14 iunie 1804, Tezaurariatul aprobă propunerea administrației minelor Băița, de acordare a unui spor de salariu pentru minerii care câștigă puțin, precum și o repartizare de cereale la un preț mai redus.³⁴

În anii 1816-1817, în activitatea minelor de la Băița, se simțeau urmările nefavorabile ale războiului recent încheiat cu Franța. Administratorul minelor Bukovary Ferencz, afirmă că posibilitățile de majorare a producției sunt frânate de lipsa brațelor de muncă, a materialelor necesare și a produselor alimentare.³⁵

Zăcămintul cu conținut mai ridicat, din partea superioară, era considerat epuizat în 1825. Din motive de rentabilitate, la propunerea directorului Urban, minele erariale sunt predate în arendă lui Moldovan Dumitru, Moldovan Petru și Petea Lazăr, care au fondat asociația „Rudolf de Băița”. Activitatea acestora s-a limitat la lucrări de cercetare reduse și la o exploatare preferențială a capetelor de filoane rămase, cu conținuturi de 5 grame pe tona de aur, deasupra orizontului Iosif. Necunoscând situația filoanelor exploatare de erariat, au practicat un minerit dezordonat, limitat de posibilitățile lor financiare³⁶. Deasupra suprafeței arendate de Asociația „Rudolf de Băița” existau 9 exploatări mai mici, cu alți proprietari³⁷.

În 1838, statul preia minele de la particulari și le exploatează până când sunt cumpărate de o societate străină.

Lungimea căii de rulare, din lemn, pentru rulajul vagonetelor pe galerii, tractate manual sau hipo era, în 1867, de 4740 m. Transportul pe verticală era asigurat de 8 trolii iar evacuarea apelor din lucrările de sub orizontul principal Crăciunești, se realiza de pompe acționate de forța brațelor.³⁸

În 1882 se afirmă că minele erau neglijate. La sfârșitul anului 1884, minele au fost cumpărate de Klein Heinrich din Bavaria. Acesta, în 1885 le unește cu minele Daniel de pe Valea Mică și face investiții mari. Până în 1887, rearmează galeriile accesibile, le înlocuiește calea de rulare din lemn cu șine din fier și construiește la suprafață clădirile necesare desfășurării normale a activității. Concomitent, modernizează și instalația de preparare a minereului, instalând

³⁴ Ibidem, p. 51-56.

³⁵ Zsemley Oskár. Adatok Hunyad és Zarándmegye bányáinak állapotához 1816-1817 ben Bányászati és Kohászati Lapok (B.K.L.) Nr. 16., Budapest, 1910, p. 228-231.

³⁶ Teglas Gabor, op. cit. p. 66.

³⁷ Weisz Tádé, Az Erdélyrészi bányászat rövid ismertetése, Budapesta 1891, p.128

³⁸ L. Vajda. Extracția și prelucrarea metalelor neferoase în Transilvania (1848-1867). Acta Musei Napocensis, 1967, p.237.

șteampuri californiene cu 20 săgeți. Fondurile necesare executării acestor activități și le-a asigurat prin asocierea cu un consorțiu englez.

În 1887, atacă și galeria propusă de consilierul tezaurial F.I Müller pentru cercetarea zăcămintului în adâncime. Noua lucrare din masivul Sfredel, pornită din Valea Căian (Crăciunești), la cota 247m, cu 80 m sub orizontul Iosif, a fost botezată cu numele proprietarului „Klein Hemrich”. În documente, apare numele simplificat, uneori „Klein” iar alteori „Hemrich”. Deoarece asociatul englez nu și-a respectat înțelegerea, contractul încetează. Din lipsă de fonduri, galeria executată în 2 ani, este oprită după 163 m. În anul 1888 s-a lucrat în subteran cu efective reduse, obținându-se o producție valorică de numai 42.786 forinți.

În aceste condiții, începând cu 1889, vinde proprietatea unei societăți din Budapesta „Erste Siebenburger Goldbergbau Aktien Gesellschaft”. Împuternicitul acestei societăți, în aprilie 1891 era Kelemen Gyula. Proprietarul continuă galeria de coastă începută. Aplicând perforarea mecanică a găurilor de pușcare, reușește ca până în 1892 să execute 1558 metri și să ajungă în centrul filoanelor. Fiind în poziție să facă legătura orizontului superior Iosif, în același an, execută un puț săpat descendent, amenajat pentru transport minereu și materiale dar și pentru circulația muncitorilor din partea Băiței, prin subteran. În același timp exploatează și ultimele rămășițe filoniene rămase accesibile în galeriile Ana, Rudolf și Iosif. Ritmul lucrărilor crește începând cu 1895. Aerajul se realiza prin tiraj natural. Primul filon întâlnit a fost Suhaida, după 1525 m de galerie iar următorul filon principal a fost întâlnit în anul 1900, după 1750 m. Pentru ușurința transportului și exploatarei, s-a executat un orizont intermediar, la nivelul +35m, în zona stock-ului. Cercetarea zăcămintului sub galeria principală „Hemrich” s-a realizat prin două puțuri, Hartman și Hulfshaft executându-se până la sfârșitul secolului al XIX-lea, 3 suborizonturi (-35m, -70m și -110).³⁹

De la nivelul orizontului -110 m, s-a săpat în altă locație un alt puț orb până la -150 m, de unde s-a deschis prima data stock-ul. Între acestea s-a realizat un alt orizont intermediar la nivelul - 130 m. Din aceste suborizonturi s-au executat transversale și direcționale pe filoanele apropiate stock-ului. Din lucrările direcționale s-a selecționat minereu cu un conținut de 17 g/t aur, care a fost prelucrat prin stampare. Cele mai bogate cuiburi cu aur nativ s-au aflat la orizontul -35 m și la orizontul principal.

Cu aceste lucrări, s-au obținut suficiente informații despre zăcămint și potențialul său.

Noua societate reface instalația de prelucrare, arsă în 1891, pe care o modernizează. Pentru transportul minereului de la gura galeriei Crăciunești la uzina de preparare amplasată în amonte, lângă pârau Căian, în zona actualei cariere de calcar (Cheile Crăciunești) la locul numit „Între pietre” se construiește un funicular de 1,2 km.

³⁹ Ludovic Venator, op. cit., p.5, Téglás Gabor “ Hunyadmegyei kalauz”, p.25 Cluj, 1902, L. Vajda. Op. cit., p.237

În 1890, se lucra cu un efectiv de 265 muncitori.

Datele privind producția sunt incomplete. Schimbările dese de proprietari și-au pus amprenta asupra evidenței aurului extras. La aceasta se adaugă și distrugerile de arhive din timpul evenimentelor din 1784 și 1884.

Cunoaștem producția de aur și argint din perioada 1868-1873, în kilograme⁴⁰:

Anul	Aur	Argint	Anul	Aur	Argint
1868	13,00	20,50	1871	9,45	22,31
1869	9,40	24,98	1872	9,78	17,53
1870	8,96	18,18	1873	5,79	9,55

Pe teritoriul comunei Băița, în 1867 funcționează 21 de mine, cu șteampuri ce însumează 85 de săgeți.⁴¹ Pentru perioada 1889-1898, L. Venator în monografia sa evidențiază următoarele nivele de aur și argint (kg), extrase din minereul prelucrat.

Anul	Aur	Argint	Anul	Aur	Argint
1889	3,400	2,281	1894	352,999	215,932
1890	27,686	21,152	1895	309,504	212,420
1891	40,053	64,074	1896	302,142	180,925
1892	50,056	47,054	1897	195,976	132,732
1893	138,421	103,781	1898	212,436	171,700

Producția mărită din perioada 1893-1898 se explică prin amplificarea extracției minereului din stock. Conținutul mediu în intervalul 1889-1898 a fost de 13,2 g-t aur. În 1898, efectivul total era de 530 persoane.

În intervalul 1893-1901 s-au extras metale prețioase în valoare de 7161414,34 coroane, din 287599 tone minereu cu o cheltuială de 14-15 coroane pe tonă.⁴² În 1899 au rezultat 343,314 kg aur.

Sub patronajul lui J.F. Zeibig, în 1904 s-au produs 187,1 kg.⁴³

Producția de aur este în scădere în anii 1908 = 78,779 kg, din 14257 tone minereu; 1909 = 81,613 kg iar în 1910 = 50,696 kg. Din minereul de la Băița-Crăciunești, din 1000 de părți aur plus argint, 668 reprezentau aur fin iar 310 părți erau argint. Centrul de comună Băița a colaborat cu centrele miniere de la Brad, Baia de Criș, Săcărâmb și Zlatna.

Concentratul aurifer produs prin preparare la minele Băița a fost dirijat în perioada 1763-1882 la topitoria Certejul de Sus, unde exista și oficiu de schimb iar în continuare la uzinele Zlatna.

⁴⁰ L. Vajda op.cit. p.293

⁴¹ L. Vajda op.cit. p.245

⁴² Reiner Slota, Volker Wollmann și Ion Dordea. Silber und Salz in Siebenbürger p.969.

⁴³ Bányászati és Kohászati Lapok (B.K.L.) Nr. 24., Budapest, 1905, p.741.

Administrația s-a preocupat și de pregătirea cadrelor. În anul școlar 1880-1881 a repartizat suma de 580 coroane pentru școlarizarea a 5 elevi la școala minieră de la Săcărâmb iar pentru anul școlar 1898-1899 s-au acordat trei burse.⁴⁴

La sfârșitul secolului al XIX-lea, localitatea Băița, ținând cont de nivelul tehnic și nivelul de producție, era considerată centrul exploatărilor miniere din regiune. În această perioadă se face electrificarea minei și a localității. Sursa de curent provine din microhidrocentrala proprie, construită pe pâraul Căian, care avea un debit mediu de 750l/min. În perioadele secetoase, aceasta funcționa cu mangal, produs din lemnul pădurilor din zonă. Cu această sursă sunt puse în mișcare șteampurile și funicularul. Pe galeria de coastă s-a introdus iluminatul și transportul cu locomotiva electrică. Se pare că aceasta este una dintre primele mine electrificate din Munții Apuseni. Localitatea Băița a primit curent electric înaintea orașului Deva. La realizarea acestor progrese și-au adus aportul Venator Ludovic și Vanc Francisc.

Heinrich Klein vinde concesiunile miniere unei bănci din Dresda. De la aceasta, în 1902 cumpără drepturile miniere Johan Francisc Zeibig, director al Băncii de Economii din Sibiu, care deținea și minele de la Căinel, Troița și Trestia.

La preluare, lungimea căii ferate pe galeriile minei Crăciunești era de 15 km. Ecartamentul liniei era de 585 mm iar vagonetele folosite erau de 0,7 t.

Între 1889 și 1905, zăcămintul s-a exploatat pe toată înălțimea cunoscută, de la suprafața până la orizontul – 210m, fiind probabil cea mai adâncă mină din Munții Apuseni.

Din ultimele date de producție rezultă un regres substanțial, generat de lipsa de capital lichid a proprietarului J.F. Zeibig. Din acest motiv, s-a hotărât ca producția de minereu să se limiteze la extracția a 14.000 tone minereu. Lucrările de deschidere a filoanelor au fost adaptate acestui scop, lucrându-se numai pe filoane cunoscute. În anul 1908 s-au executat lucrări direcționale la nivelul galeriei Iosif, iar sub orizontul principal Hemrich s-a urmărit continuarea în adâncime a zăcămintului. La orizontul -35m, filonul Anton, la nivelul -70m filoanele Carol II, 9 și Rudolf, iar la cota -110m, filoanele Mihai și Carol II. Filonul Mihai a fost cercetat la -150m iar orizontul -230m a fost desecat și s-a început un puț de cercetare de 10 m sub acest nivel, ajungându-se până la -239m⁴⁵. Producția anilor 1909 și 1910 a rezultat din exploatarea unor pilieri la orizontul principal și Rudolf și din zona stock-ului. La sfârșitul anului 1910, din motive financiare, societatea vinde toate mașinile și instalațiile (funicularul, șteampurile, mașina de extracție de la puțul Hartman), predând minele în arendă locuitorilor din zonă. Aceștia aveau instalate șteampuri proprii pe văile Căian și Barbura.

⁴⁴ C. Nichitean, C. M. Jianu. Săcărâmb, camera de comori a Transilvaniei, Deva 2006, p. 53.

⁴⁵ Bányászati és Kohászati Lapok (B.K.L.) Nr. 24., Budapest, 1909, p.790-793.

La începutul secolului 20, pe un plan întocmit de Palfi M., deasupra galeriei Crăciunești, pe lângă galeriile Iosif, Rudolf și Ana, mai apar galeriile Daniel, Demeter, Trei Crai, Cinci Prinți și Barbara.⁴⁶

Arendașii au lucrat în continuare mai mult la orizonturile superioare, răscolind rambleurile, capetele de filoane și pilierii rămași, încercând să se mențină pe linia de rentabilitate.

În 1910, localitatea (fără mine) era proprietatea familiei grofului Kaszoni.⁴⁷

Mașina de extracție a puțului 1, de lângă stock a rămas nedemontată. În anul 1914, gestiunea minei Băița o deținea directorul Alfred Kordik.

În preajma primului război mondial, activitatea minei s-a redus din lipsa brațelor de muncă. S-a lucrat sporadic la extracția minereului din stock, cu bătrânii și copiii.

În 1918, minele devin proprietatea asociaților: Leo Goetzlinger, Ignatz Grunbaum și Oskar Schwartz, prin cumpărare, cu o suprafață concesionată de 155,7286 ha. În 1921, activitatea este suspendată iar anul următor se execută lucrări de explorare și se produce 0,465 kg aur.

După constituire, Societatea „Mica” a fost interesată de preluarea minelor de la Băița. În 12 ianuarie 1923, a cumpărat de la coproprietarii Leo Goetzlinger, Ignatz Grunbaum și Oskar Schwartz, obiectele și drepturile miniere pentru minele Băița. Imediat după preluare, noua societate redeschide lucrările vechi și instalează la Băița un șteamp Californian, compus din două baterii a câte cinci săgeți fiecare, cu accesoriile necesare prelucrării minereului, care va deveni funcțional în noiembrie 1924. Până la sfârșitul anului, s-au prelucrat 999 tone minereu.

În primul an, 1923, s-au produs 1,9949 kg aur fin și 0,8621 argint fin iar în anul următor s-au înregistrat 13,834 kg aur brut din care 6,120 kg din stampare și 7,714 kg aur din minereu cu aur nativ.

Activitatea anului 1925 nu a fost rentabilă. Pierderile au fost cauzate de randamentele de numai 50% la recuperarea aurului prin amalgamare, datorită minereului cu aur fin diseminat în sulfuri, și a opririi instalației de prelucrare pe o durată de 5 luni, din cauza unui motor defect. În acel an s-au produs 13,577 kg aur brut (8,830 kg din stamparea a 3009 tone minereu și 4,747 kg aur nativ). În continuare, până în anul 1928 rezultatele economice au fost modeste. Societatea „Mica” consideră că nu este oportun să facă investiții mari pentru introducerea curentului electric și modernizarea uzinei, la un preț de piață scăzut al aurului. În 1927, Societatea „Mica”, din 155 tone minereu în valoare de 387.500 lei, extrage 3,423 kg aur și 1,381 kg argint. Primind o propunere de cumpărare, acestea au fost înstrăinate, începând cu luna iunie 1928. Contractul de vânzare-cumpărare s-a încheiat la 2 octombrie 1928, cu Societatea „Toplița-Măgura-Corcordia”.⁴⁸

⁴⁶ Reiner Slota, Volker Wollmann și Ion Dordea. Op.cit. p.1006

⁴⁷ Veress Andrei. Op.cit.

⁴⁸ Mircea Baron. Societatea Mica 1920-1948, p.94

În 1923, pe lângă Societatea „Mica”, în zonă au avut concesiuni și alte asociații miniere. Astfel, „Asociația minieră Sfredel-Sfântul Ladislau” produce 110 tone minereu din care extrage 0,717 kg aur și 0,3 kg argint, în valoare de 44.000 lei, iar societatea particulară „Leo Gretzinger și consorții” au extras 1,977 kg aur și 0,88 kg argint.

Aceeași societate, „Leo Gretzinger și consorții”, a extras în 1924 8,623 kg aur și 42,76 kg argint, din 1008 tone minereu, în valoare de 493.881 lei.

În 1927 lucrează în zonă Societatea minieră „Sfredel-Porcurea-Concordia” (înființată în 1922 cu un capital de un milion lei), defalcată în „Sfredel-Maria-Băița”, cu o producție de 1,516 kg aur și 0,611 kg argint și „Sfredel-Sfântu Ladislau”, care obține 3,480 kg aur și 1,452 kg argint, din 400 tone minereu, în valoare de 128.000 lei.

Societatea „Toplița-Măgura-Concordia de la Băița, cu sediul în Deva, Str. Aurel Vlaicu nr. 12, cu capital românesc și englez, cu sediul în Deva, str. A. Vlaicu, Nr. 12, reia activitatea minei Băița-Crăciunești. După redeschiderea galeriei de coastă Crăciunești și a orizontului + 35m, a extras rambleurile din vechile abataje pe care le-a prelucrat în uzina preluată de la Societatea „Mica”. A încercat să redeschidă puțul „Hartman” cu ajutorul unui troliu, dar s-a ajuns numai până la orizontul – 35m. Până în 1940 minele Băița au fost exploatate de arendași localnici.

În 1940, Societatea „Toplița-Măgura-Concordia” este înglobată în „Concordia Petroliferă”, care redeschide și exploatează parțial filoanele: Rudolf III, Vâna Mare II, Ghergheleu principal și Ghergheleu ramură.

Capacitatea de prelucrare a uzinei de preparare de 800 tone pe lună neputând fi acoperită cu minereu din subteran, s-a completat cu minereu din halda de la gura galeriei Crăciunești.

După naționalizarea din 1948, minele au ajuns în subordinea Centralei Auro-Argentifere Brad, transformată în Combinatul Minier Brad care, începând cu octombrie 1952 devine Trustul Minier Brad.

În timpul celui de-al doilea război mondial, activitatea minei a fost redusă.

Între anii 1940-1949, s-au extras 43.056 t minereu și s-au prelucrat la uzină 44.578 tone, rezultând 232,192 kg aur. În anul 1948, din 4.874 tone minereu, au rezultat 16 kg aur și 7 kg argint, în 1949, din 1.622 t minereu s-a extras 7,6 kg aur și 3 kg argint iar în 1950, din 8.789 tone, au rezultat 25,5 kg aur. Cele 15.285 tone minereu extrase în această perioadă provin de pe filoanele Vâna Mare și Ghergheleu orizontul principal.

La sfârșitul anului 1950, extracția de minereu cu personalul unității s-a sistat. În continuare, pentru o scurtă perioadă de timp, mina a fost din nou arendată particularilor localnici. Minereul era prelucrat în uzină, reținându-se 1/3 din aurul rezultat, pentru a se recupera cheltuielile. Atunci s-a continuat exploatarea pilierilor galeriilor direcționale de pe filoanele mai bogate, fapt ce a condus la surparea acestora. Decizia de oprire a activității de extracție în subteran a fost luată ca urmare a volumului redus de rezerve deschise. În continuare (1951-1953), pentru

creșterea bazei materiale, s-au intensificat lucrările de cercetare geologică din fonduri de investiții, în special în zona filoanelor Vâna Mare – Ghergheleu.

La 1 iulie 1952, mina dispunea de numai 5.220 t de minereu, rezervă vizibilă, pe filioanele 3 Rudolf (4,08 g/t aur) și Vâna Mare 2, cu 5,2g/t aur.

Exploatarea Băița Crăciunești a fost deservită până în anul 1951 de vechea instalație de preparare mecanică prin stampare, având 10 săgeți, care prelucra minereu amalgamabil. După măcinare, minereul sub formă de turbureală trecea pe 2 mese fixe de amalgamare, pe care aurul nativ era prins cu ajutorul mercurului. Sterilul rămas după amalgamare, sub formă de șlam, era condus într-un bazin de decantare situat în fața instalației vechi de preparare.

În vechea clădire a instalației de stampare, au mai fost instalate în trecut 2 linii pentru tratarea minereurilor aurifere. Una consta din concasor, valț, moară și două mese oscilante de amalgamare iar alta din concasor, valț, moară cu clasor și masă de amalgamare mare. Utilajele au fost însă ulterior demontate, rămânând numai 3 silozuri, fiecare de cca 40 t capacitate. Uzina amplasată la cca 300m de gura galeriei Crăciunești, funcționa cu „o sursă proprie de curent produs de un grup electrogen. Înainte de oprire, în 1950, randamentele de extracție realizate erau de 69% la aur și 9% la argint. Conținutul mediu al minereului a fost de 4,6g/t aur și 18,6 g/t argint iar al sterilului evacuat de la uzină de 1,4 g/t aur și 17,4 g/t argint.

În 1950, când din nou s-a oprit activitatea de extracție, zestrea de utilaje era uzată și redusă. Aerul comprimat pentru acționarea agregatelor în subteran era furnizat de o stație aflată la gura galeriei Crăciunești. Era compusă dintr-un compresor mobil, bietajat, de 8m³/minut, 320 ture/minut, acționat prin curea, de un motor Diesel de 63 CP și 240 t/minut și 450 ture/minut.

Instalația de forță era compusă din:

- un motor Diesel de 160 CP ce acționa un alternator trifazic de 240 KVA și 400 V.
- un motor cu explozie Ganz de 13CP ce acționa un alternator trifazic de 6,5 KVA și 400 V.

Parcul de vagonete era de 52 cutii de lemn și 12 cutii metalice.

Transportul vagonetelor se efectua manual și hipo. Garniturile trase de un cal constau în 5-6 vagonete de 300 litri, ecartament 500 și 570 mm.

Pentru aeraj se foloseau ventilatoare pneumatice tubulare (Westfalia, 2 bucăți de 20mc/min, diametru de 350 mm și Flottman, 1 bucată de 30 mc/minut, diametru de 400 mm). Perforajul se efectua uscat. Unitatea dispunea de 10 perforatoare de tipuri diferite (Ingersoll, Flottman, Cöcler etc.) 1 avansator pneumatic și 2 ciocane de abataj. Pompele pentru evacuarea apelor din subteran nu figurau în inventar.

În semestrul I a anului 1953, în mina Crăciunești lucrau 15 muncitori (12 la lucrări de bază iar 3 la lucrări auxiliare). La suprafață, pentru deservirea minei erau 7 muncitori.

La 8 iulie 1953, Întreprinderea Minieră Barza, de care aparținea atunci acest perimetru de exploatare, a finalizat un proiect de sistematizare pentru lucrări

miniere, de cercetare geologică în subteran, la mina Băița-Crăciunești și preponderent în mina Troița, aparținând aceleiași unități (situată în apropiere, la SE de Băița, exploatată din antichitate).

Ținând cont de rezervele de minereu reduse în minele Băița, proiectul urmărea în special repunerea în exploatare a minei Troița, cu o capacitate de 100t /schimb. Înainte, a mai fost construită o uzină de prelucrare pentru Troița (70t/zi) de către proprietarul Iacob Landan, care a fost dezmembrată în 1901, după cumpărare de către J.F. Zeibig.

În prima etapă, uzina pusă în funcție în cursul ultimului trimestru al anului 1953, s-a prelucrat minereu complex rezultat din mina Crăciunești, filoanele Vâna Mare, Rupta, Venceslav și Ghergheleu, deoarece funicularul nu era terminat. Din 9.112 tone minereu au rezultat 60 t de plumb și 120 t de zinc.

Începând cu 1954, activitatea de extracție de la mina Crăciunești s-a oprit, iar la uzină s-a prelucrat numai minereu de la Troița.

După o întrerupere de 4 ani, în anul 1959, mina Crăciunești a fost din nou redeschisă, urmărindu-se valorificarea minereului aurifer de pe filoanele Ghergheleu, Vâna Mare și Rudolf. Minereul extras era prelucrat în noua uzină, unde după sfârșirea minereului într-o instalație de șteampuri cu 10 săgeți (rămase de la vechea instalație) era trecut la mesele de amalgamare. Având în vedere că minereul trecut prin instalație conținea și zinc, după amalgamare turbureala era introdusă în circuitul de preparare al minereului complex de Troița, pentru flotație industrială.

În anul 1959, s-au extras din subteran 6.810 tone minereu industrial. Din minereul prelucrat, au rezultat 11,243 kg aur și 43,327 kg argint iar în amalgam 6,97 kg aur și 2,64 kg argint. Costurile de extracție erau de 104,6 lei/tonă, iar cele de preparare 52,26 lei/tonă. Preț cost efectiv: 49.707 lei/kg aur.

În cursul anului 1960, până la 20 mai când s-a oprit definitiv întreaga activitate auriferă de la mina Băița-Crăciunești, s-au extras 3.134 tone minereu din filoanele Ghergheleu și Vâna Mare. Conținutul minereului a fost de 2,94 g/t aur și 24,98 g/t argint. Prin prelucrare au rezultat 4,527 kg aur, 38,44 kg argint. În amalgam au rezultat 2,853 kg aur și 1,500 kg argint.

Variația conținuturilor în aur era relativ obișnuită. Probele până la 50g/t erau puține, iar cele până la 100g/t erau rare. Foarte rare erau cele de până la 300 g/t iar care depășeau această limită erau extrem de rare (3 la mie).

După 20 mai 1960 au continuat numai lucrările de cercetare geologică. În cursul anului s-au executat 1105 m de lucrări miniere subterane la mina Troița, de unde concomitent s-a extras și prelucrat minereu complex. Această activitate a continuat până la 1 ianuarie 1968, când în baza unui studiu tehnico-economic întocmit, s-a hotărât sistarea activității de extracție și desființarea Exploatării Miniere Băița-Crăciunești.

Uzina de preparare a fost predată Industriei Locale din Brad, care i-a dat o altă destinație (producția de mozaic de calcar). Clădirile de la gura minei Crăciunești au fost demolate.

În continuare, minele Băița-Crăciunești și Troița au fost preluate de Întreprinderea de Explorări Geologice Hunedoara-Deva, pentru executarea unor ample programe de cercetare geologică.

La minele Băița-Crăciunești s-a urmărit clarificarea situației rezervelor din zona veche (filoanele Ghergheleu, Vâna Mare, Rudolf) și din noua zonă din sud-estul zăcămintului (Valea Mică-Ursoiu).

În perioada 1960-1961, când minele aparțineau de E.M. Certej Săcărâmb, s-au executat lucrări de redeschidere a puțului Rudolf 3 și deschiderea orizontului - 40 m.

Între anii 1962-1965 s-au executat lucrări de prospecțiuni geologice, magnetometrice și gravimetrice, în perimetrul Crăciunești. Pe lângă lucrările de suprafață, în perioada 1960-1971 s-au executat redeschideri de galerii în lungime de 1600 m, 2500 m galerii în viu, 80 m de suitori și 1900 m de foraje scurte. La cota 397,5 m, în 1964 s-a redeschis galeria Ursoiu pe Valea Mică.

În 1977 s-au executat și prospecțiuni radiometrice care au conturat o aureolă de dispersie secundară, controlată cu lucrările de la nivelul galeriei Daniel, începute în acel an.

Lucrări la nivelul orizonturilor Rudolf, Iosif și Daniel, cota 367,5 m au continuat și în intervalul 1977-1981. În aceeași perioadă s-au executat ample lucrări de suprafață (șanțuri, puțuri de cercetare etc.) iar în subteran și galerii de cercetare (5695m).

Prin lucrările executate în zona Daniel-Ursoiu s-au evidențiat rezerve geologice de 134.838 tone, cu 2,38g/t aur și 32,14 g/t argint.

Menționăm că în zonă s-au executat lucrări de cercetare și în trecut. Pe un plan aflat la Direcția Județeană Hunedoara a Arhivelor Naționale-Deva, din anul 1803, figurează lucrări dezvoltate pe 4 nivele.

În prezent zona este inaccesibilă.

Prin anii 1990-1993, considerându-se că potențialul zăcămintului în zona veche nu a fost elucidat, s-a lucrat la redeschiderea minei Crăciunești, parțial surpată, ajungându-se până în zona stock-ului. În continuare, din lipsă de fonduri, în politica generală de închidere a minelor considerate nerentabile, lucrările s-au sistat.

Aici se încheie deocamdată istoria exploatării zăcămintului aurifer de către mulți stăpâni, înlocuiți unii cu alții la intervale scurte, preocupați numai de profituri imediate.

* * *

Considerăm că prezintă interes reexploatarea stock-ului rambleiat cu rocă mineralizată din pereții acestuia, și continuarea cercetării în adâncime, deoarece înainte de primul război mondial, când s-a oprit activitatea la cele 6 suborizonturi, după afirmația regretatului tehnician Czeller Dezideriu, care a coordonat mulți ani aceste lucrări, fronturile de lucru pe filoanele interceptate conțineau mineralizație cu ocurențe de aur nativ.

Dovada că acest zăcămint mai merită atenție o constituie prelucrarea integrală la uzina Exploatării Miniere Deva a haldei de la gura galeriei Crăciunești, www.mcdr.ro / www.cimec.ro

după 1989. Deși s-a depozitat și material din zone sterile, conținutul mediu a fost de circa 1g/tonă de minereu. Același conținut au avut și haldele galeriilor Ana, Iosif, Rudolf. S-a reprelucrat, cu bune rezultate, și material din iazul de decantare al fostei uzine de preparare din Crăciunești, care evacua steril cu un conținut de peste 1 g aur/tonă.

Zăcămintul nu și-a spus încă ultimul cuvânt. Specialiștii consideră oportună verificare în adâncime, sub nivelul lucrărilor vechi, a zăcămintului.⁴⁹

THE BĂIȚA-CRĂCIUNEȘTI GOLD MINES - HISTORICAL GUIDELINES

Abstract

The archaeological artefacts reveal that these mines (originally belonging to the Dacians, taken over later on by the Romans) have been intensively exploited.

After the Roman retreat throughout the Middle Ages, the mines were owned and worked by the local villagers, organised in families or associations of families. The peasant-miners, as well as the whole village, received some benefits from the ruling classes, but these benefits were not always applied by the local leaders. In time, this situation lead to social outbursts (1784, 1804, 1848), disturbing the mining activity.

The gold veins were mined through adits named Ana, Rudolf, Iosif, Klein, each considered as a separate mine.

In 1825, the mines that were taken over from the peasants by The Tezaurariat, were leased to local entrepreneurs. In 1838, the state took over the mines, and mined them until 1884, when they were sold to private owners.

Societatea "Mica" Brad in 1923 buys the mines, but after three years the leases and the shares are sold to Societatea Toplița, Măgura, Concordia, which mines them until the 1938 nationalization.

Centrul Minier from Brad intermittently exploited the mines until 20th of May 1960, when they ceased mining.

They were important mines. For during the two millennia large quantities of gold were mined - for example, only in 1894 352.999 kg of gold were mined.

---

⁴⁹ Pentru partea finală s-au utilizat diverse date extrase din: Statistica industriei miniere a României 1921-1934, Statistica industriei extractive 1935-1939, Arhivele E.M. Deva și E.M. Certej-Săcărâmb, informații de la Czeller Desideriu, fost cadru tehnic la minele din Băița